

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

ÖZET

Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve literatürdeki boşlukların tespit edilebilmesi açısından, Türkiye'deki lisansüstü tezlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, prekarya konusunda ulusal yazındaki lisansüstü tezlerin içerik analizi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı'ndan 59 lisansüstü teze erişilmiştir. Erişim kısıtlaması nedeniyle 1 tez analiz dışında bırakılmış, erişilebilir durumda olan 58 tez ise incelemeye dahil edilmiştir. Araştırma, nitel bir yöntemle kurgulanmış ve verilerin analizi, doküman incelemesi tekniği ve içerik analizi yöntemiyle MAXQDA 2022 Analytics Pro programında yapılmıştır. Lisansüstü tezler tür, yayın yılı, dil, üniversite, enstitü, anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, veri toplama araçları ve anahtar kelimeler açısından tematik olarak gruplandırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, 2013-2024 yılları arasında yazılan tezlerin %21'i doktora, %79'u yüksek lisans düzeyindedir. İstanbul Üniversitesi %10,34 ile konu üzerine en fazla tezin yazıldığı üniversitedir. Enstitü bazında %74 ile Sosyal Bilimler, anabilim dalı açısından %26 ile Sosyoloji öne çıkmaktadır. Tezlerin %84'ünde nitel, %10'unda karma ve %6'sında nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Görüşme tekniği %73 ile en yaygın kullanılan veri toplama aracı olarak öne çıkmıştır. En sık kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla prekarya, güvencesizlik ve neoliberalizm olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Prekarya, Emek Piyasası, Güvencesizlik, İçerik Analizi.

Fulya KIROĞLU

fulyakrg188@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5638-5486

Rüya ATAKLI YAVUZ

ruyaatakli@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3147-333X

ABSTRACT

In order to identify the problems faced by the precariat class, to develop solutions and to identify gaps in the literature, it is important to analyse the postgraduate theses in Turkey Türkiye. In this context, the content analysis of postgraduate theses in the national literature on precariat constitutes the aim of this study. Accordingly, 59 postgraduate theses were accessed from CoHE National Thesis Centre Database. One thesis was excluded from the analysis due to access restrictions, and 58 theses that were accessible were included in the analysis. The research was designed with a qualitative method and the data were analysed by document analysis technique and content analysis method in MAXQDA 2022 Analytics Pro programme. The postgraduate theses were grouped thematically in terms of type, publication year, language, university, institute, department, supervisor title, research method, data collection tools and keywords. According to the results of the study, 21% of the theses written between 2013-2024 are doctoral and 79% are master's level. Istanbul University is the university where the most theses were written on the subject with 10.34%. On the basis of institute, Social Sciences stands out with 74% and Sociology with 26% in terms of department. Qualitative research method was used in 84% of the theses, mixed research method in 10% and quantitative research method in 6%. Interview technique stood out as the most commonly used data collection tool with 73%. The most frequently used keywords were precariat, precarity and neoliberalism respectively.

1. GİRİŞ

Üretim araçlarının sahipliğinin ve kontrolünün özel kesimin elinde olduğu ekonomik sistemde 1970'li yıllarda yaşanan krizler sistem içerisinde değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimle birlikte Fordist üretim biçiminden esnek üretim biçimine, Keynesyen ekonomi politikalarından Neoliberal ekonomi politikalarına geçişler yaşanmıştır (Kayaduvar, 2022: 403). Yaşanan söz konusu değişimlerle birlikte emek piyasasında esnek çalışma modellerine yönelik uygulamaların benimsenmesi giderek yaygınlaşmıştır.

Emek piyasasında yaygınlaşan esnek çalışma modellerinin beraberinde getirdiği güvencesiz çalışma koşulları ve belirsizlik ortamının yarattığı riskler hem çalışanları hem de çalışanlara bağımlı olan hane halkının yaşam standartlarını derinden etkilemiş ve prekaryanın oluşum sürecini tetiklemiştir (Kutlu, 2015: 226). Oluşum süreci içerisinde olan prekarya sınıfının kapsamını günden güne giderek genişletmesinde işverenlerin haksız ücret politikaları uygulamaları, sendikal örgütlenme karşıtlığı, sendikalaşma oranlarındaki düşüşler ve zayıf sosyal güvenlik ağının ortadan kaldırılmasıyla esnek çalışmaya imkân veren ekonomik ve politik yapılar önemli rol oynamaktadır (Czuba ve Muster, 2024: 2).

Prekarya sınıfı sahip olduğu vasıflara rağmen emek piyasası içerisinde geçici işlerde, istikrarsız çalışma koşulları altında, esnek iş sözleşmelerine tabi olarak istihdam edilmekle beraber ücret dışı sosyal yardımlardan mahrum bırakılmaktadır (Standing, 2014: 10). Başka bir ifadeyle prekarya sınıfına müdahil olan çalışanlar uzun dönemli, istikrarlı, sabit zamanlı işlerde istihdam olanağı bulamamakta ve öngörülebilir bir maaşa, kariyerde yükselme imkanına, sendika üyeliğinin getireceği haklara erişememektedir (Karaöz ve Tandoğmuş Kahraman, 2020: 89). Geçici iş sözleşmeleri ve esnek çalışma koşulları prekarya sınıfını istihdam güvencesi, kariyerde ilerleme, sağlık hizmetleri ve emeklilik maaşı gibi olanaklardan uzaklaştırmaktadır.

Kronik ekonomik belirsizliğin ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin derinden etkilediği prekarya sınıfı, insan onuruna yakışır bir yaşam için gerekli olan ekonomik güvence, zaman kontrolü, eleştirel eğitim, finans ve sermaye varlıklarının adaletli dağılımı için çabalamaktadır (Standing, 2014: 10). Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların, çözüme yönelik önerilerin ve prekarya sınıfına yönelik yazındaki boşluklarının tespit edilebilmesi bakımından ulusal yazında yer alan lisansüstü tezlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda prekarya konusunda ulusal yazında yer alan lisansüstü tezlerin içerik analizinin yapılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle prekarya kavramı açıklanacak olup daha sonrasında prekarya konusunda yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizine yönelik yapılan nitel araştırmaya yer verilecek ve elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Gerçekleştirilen çalışma prekarya konusunda yazılan lisansüstü tezlerin türü, yayın yılı, dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, kullanılan veri toplama araçları ve anahtar kelimelere dair bilgi sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda prekarya konusunda gerçekleştirilen çalışmalara dair bilgiler vererek ileriki zamanda konu ile ilgili çalışma gerçekleştirmeyi düşünen araştırmacılara, potansiyel alanlar hakkında fikir sağlaması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Prekarya kavramı, işsiz ve düzensiz çalışanların mücadelesindeki müşterek noktaları belirtmek için bir grup sosyolog tarafından ilk defa Fransa'da kullanılmıştır (Oğuz, 2011: 11). Kavram farklı yazarlar tarafından çalışma şartları ve yaşam koşulları bazen ayrı bazen de birlikte dikkate alınarak ekonomik, sosyal ve felsefi bir bakış açısıyla incelenmiştir. 1963 yılında Bourdieu kavramı, güvenceden yoksun işçileri belirtmek için kullanırken 1978 yılında Pitrou kavramı bireylerin güvencesiz yaşam koşullarına atıf yapmak için kullanmıştır (Gezer Aydın, 2021: 201). Bourdieu, her yerde güvencesiz koşulların mevcut olması hasebiyle kavramı daha geniş bir bakış açısıyla ele alarak 1998 yılında kavramı çalışma ve yaşam içerisindeki muğlaklığı ve güvencesizliği belirtmek amacıyla kullanmıştır (Akkuş Güvendi, 2019: 3).

Prekarya kavramına dikkat çeken bir diğer isim olan Standing (2014: 11) üretim, dağıtım ve devlet ile olan ilişkiler bağlamında çağdaş kapitalist toplumlarda prekaryanın toplumu oluşturan yedi sınıftan biri olduğunu ve oluşum sürecinin devam ettiğini belirtmektedir. Toplum içerisindeki sınıfları ise ekonomi, siyaset ve sosyal politika gibi önemli alanlarda söz sahibi olan ve sayı bakımından azınlıkta olan seçkinler; seçkin sınıf içerisinde yer almayı umut eden düzenli ve tam zamanlı bir işe sahip olan genellikle kamu veya büyük şirket çalışanlarını maaşlılar; sahip olduğu beceriler ile kendi hesabına veya danışmanlık vererek yüksek gelir elde edenleri profesyoneller; emeği karşılığında istikrarlı bir işe ve ücret gelirin'e sahip olan fakat üretim araçları üzerinde mülkiyeti olmayan işçi sınıfını proleterya; topluma uyuşmayan ve toplumun tortularıyla yaşayan bireyleri lümpen-prekarya; işsizler ve prekarya olarak ayırmaktadır (Wright, 2016: 124).

Standing, prekaryayı oluşturan üç grubun varlığından bahsetmektedir. Bunlardan ilki işçi sınıfı içerisinde yer alan ailelerden veya gruplardan sınıfsal düşüş yaşayanlar, ikincisi yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen istikrarlı ve güvenceli bir işte istihdam edilmekten mahrum olanlar ve evlatlarının prekarya sınıfına dahil olmasından endişe duyan maaşlılar, üçüncüsü ise göçmenler ve etnik azınlıklardır (Standing, 2014: 11). İlk grup ebeveynleri gibi iş güvencesine ve sosyal haklara sahip işkollarında istihdam edilme imkânı bulamayan bireyler ile daha öncesinde proleter sayılabilecek iş kollarında istihdam edilen ve işini kaybedip güvenceden ve sosyal haklardan mahrum kalan bireyleri kapsar (Odabaş, 2020: 540). İkinci grup, iyi koşullar altında istihdam edilmek ümidiyle eğitimini tamamlamış olmasına rağmen esnek çalışma koşulları ve güvencesizlikle karşı karşıya kalmış olan bireyleri içerir. Bu gruptaki bireyler kalıcı sözleşmelerle istihdam edilen bireylere kıyasla daha fazla eğitime sahip olmakla beraber istihdam edildikleri işlerin gerektirdiği özellikleri aşan bir eğitime de sahiptir (Czuba ve Muster, 2024: 2). Bu bakımdan sahip oldukları niteliklerin altında işlerde istihdam edildikleri ve istihdam sürecinde potansiyel bilgi birikiminin atıl duruma düştüğü ifade edilebilir. Üçüncü grup ise yaşamını idame ettirmeye çabalayan fakat hakkı olduğuna inandığı kazanımları elde etmekten mahrum kalan ve çoğunlukla bu durumu kabullenmiş bireylerden oluşmaktadır (Standing, 2014: 11).

Kendi içerisinde ayırmış bir sınıf olduğu düşünülen prekarya yaşlılar, gençler, engelli bireyler ve suça itilmiş olanlar gibi demografik özellikleri ve avantaj durumları farklılık gösteren pek çok kesimi içerisinde barındıran geniş bir çeşitliliğe sahiptir (Kutlu, 2015: 227). Söz konusu çeşitlilik prekaryaya çoğu meslekte ve şirketlerin çoğu düzeyinde rastlamayı mümkün kılmaktadır (Standing, 2018: 118). Başka bir ifadeyle esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının yaygınlaşması ve daha çok insanın bu koşullar altında istihdam edilmesi farklı işkollarında ve kademelerde prekarya ile karşılaşmayı muhtemel hale getirmektedir.

Savage ve diğerleri (2013: 243), Standing'ın tanımını başlangıç noktası kabul ederek prekaryanın genellikle kamyon şoförü, temizlik işçisi, bakım işçisi, kasiyer gibi meslekleri icra eden ekonomik, entelektüel ve kültürel sermaye bakımından zayıf bireylerden oluştuğunu ve aynı zamanda bu bireylerin genellikle hanehalkı gelirlerinin az, tasarruf miktarlarının kısıtlı, yüksek eğitim alma imkanlarının sınırlı olduğunu ifade etmektedir.

Standing'ın prekarya tanımını referans alanlar olduğu gibi söz konusu tanıma yönelik literatürde bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bu bağlamda Standing'ın kavramı sadece kuzeyi merkeze alarak incelediğini ileri süren Munck (2013: 752), prekarya ve güvencesizlik kavramının kökenlerinin güney bölgelere dayandığını belirtmekle birlikte kavramın oluşumunda güney bölgelerin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Vij (2019: 507) de güneyde var olan güvencesizliğin görmezden gelindiğini belirtmekle birlikte kuzeyde izlenen Neoliberal politikaların, Keynesçi toplumsal sözleşmelerde yaşanan tahribatın ve küreselleşmenin etkisiyle güvencesizliğinin kuzeyde daha görünür hale geldiğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan prekaryanın üretim ilişkileri içerisinde güney bölgelerde eskiden de var olduğu bununla beraber kuzey bölgelerde yaşanan değişimlerle kendini yeniden hatırlatan bir sınıf olduğu ifade edilebilir.

Standing (2018: 119), toplumsal dönüşümü etkileme potansiyeli taşıyan prekarya sınıfında kronik hale gelen güvencesizliğin hem kendileri için hem de demokrasi için tehlikeler barındırdığına değinmektedir. Standing prekaryayı toplum sağlığı ve düzeni için “yeni tehlikeli sınıf” olarak atfetmektedir. Bu bakımdan prekaryanın tehlikeli sınıf olarak atfedilmesini eleştiren Wacquant (2016), prekaryanın tehlike unsuru olmadığına değinmektedir. Bununla birlikte prekaryanın istikrarsız bir yaşama sahip olduğuna, temsil hakkından yoksun bırakıldığına ve içerisinde bölünmüşlükler yaşadığına vurgu yapmaktadır (Wacquant, 2016: 1083). Ayrıca prekaryanın yeni bir sınıf olmadığını aslında sanayi sonrası toplumda güvencesiz ve istikrarsız çalışma koşullarına maruz kalan proletarya olduğunu ifade etmektedir (Gezer Aydın, 2021: 202). Buna karşın Demir (2023), prekaryanın proletarya sınıfının bir bölümü olmadığını belirterek prekaryanın proletaryadan ayrıldığı şu noktalara değinmektedir. Buna göre (Demir, 2023: 85-86);

- Proletaryanın sahip olduğu emeklilik hakkı gibi temel sosyal güvencelerden ve ücret dışı haklardan mahrumdur,
- Refah payı ve temel gelir gibi anayasal temellere dayanan devlet yardımlarını alma hakkından yoksundur,
- Anayasa ile güvence altına alınmış temel sosyal haklardan biri olan grev hakkından mahrumdur,
- Çoğunlukla işini kaybetmemek için öngörülenin üzerinde çalışma saatleri kabullenmek durumundadır,
- Proletaryanın aksine düzenli bir işe ve getiriye sahip olmamakla birlikte ileriye dönük kariyer yolu ve mesleki kimliği muğlaklık taşımaktadır,
- İstihdam içerisinde düşük ücret, güvencesizlik ve esnek çalışma prekarya için bir kalıp haline gelmiştir.

Prekaryayı geleceği ve statüsü belirsizler sınıfı olarak tanımlayan Vatansver'e (2013) göre de prekarya proletaryadan ayrılmaktadır. Bu noktada tabakalar ve konumlar arasında esnekliğe sahip olan prekarya, toplum içinde kabul görmüş temel değerleri ve ilkeleri yansıtan uygun davranış biçimleri konusunda yol gösteren kurallardan sıyrılan ve estetik algısıyla ilgili endişe taşımayan bir kümedir (Vatansver, 2013: 10). Bu bakımdan prekaryanın sınıflar arasında geçişler yapabildiği ve toplum tarafından genel kabul görmüş kurallara uygun davranma kaygısı taşımadığı ifade edilebilir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmada kullanılan yönteme dair bilgiler bulunmaktadır. Araştırmanın rneklemi, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere ayrıntılı olarak yer verilecektir.

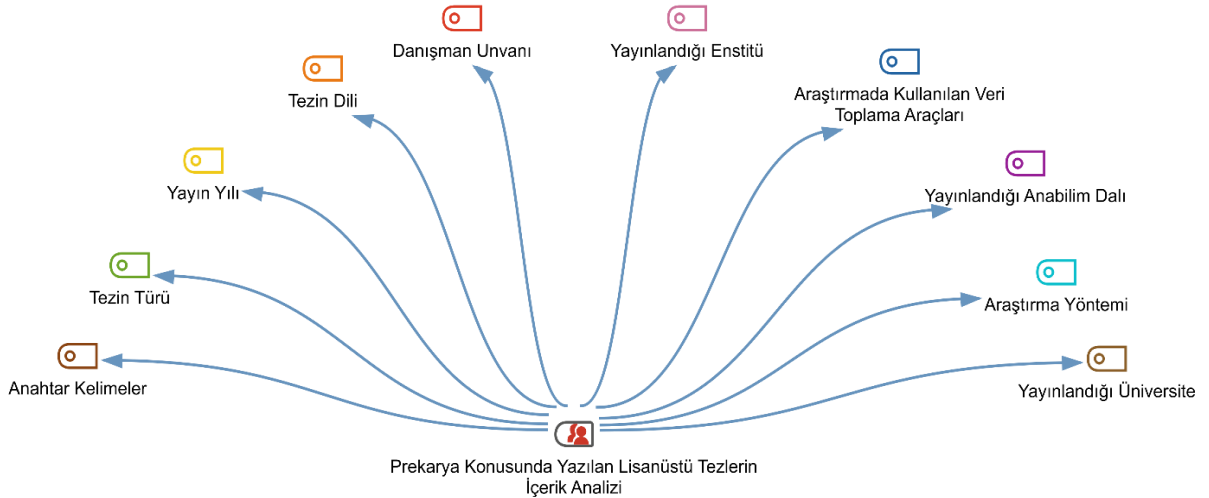
3.1 Veri Toplama Tekniği ve Analizi

Bu çalışmada prekarya konusunda yazılan lisansüstü tezlerin içeriğinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi, veri analiz yöntemi olarak da içerik analizi kullanılmıştır. Ierik analizi, bir fenomeni konsept ve gruplama yoluyla özetleme veya geniş bir tanım yapma imkânı sunan bir araştırmaya yöntemidir. Doküman incelemesi araştırmacıya hedeflenen olguya dair bilgi içeren yazılı metinlerin analizine imkân tanırken (Yıldırım ve şimşek, 2021: 189), içerik analizi araştırmacının dokümanların iletmek istediği iletileri belli kaideler içerisinde doğru, tekrarlanabilir, objektif çıkarımlar ve yorumlar yapmasına olanak tanımaktadır (Güler vd., 2015: 332).

YK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında tarama terimi sekmesi için "Prekarya" kelimesi, aranacak alan, izin durumu ve tez türü sekmeleri için de "tümü" seçilerek aratılma yapılmış ve 13.06.2024 itibariyle arama sonucunda başlık, zet, anahtar sözcükler ve tez içinde prekarya kavramının geçtiği 59 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tarama sonucunda ulaşılan lisansüstü tezlerin birine yazar tarafından erişim kısıtı getirildiğinden 58 adet lisansüstü tez analize dahil edilmiştir. Tarama sonucunda ulaşılabilen 58 adet lisansüstü teze dair verilerin analizi MAXQDA 2022 Analytics Pro programında gerçekleştirilmiştir.

3.2 Bulgular

Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezler "tez türü", "yayın yılı", "tez dili", "yayınlandığı niversite", "yayınlandığı enstitü", "yayınlandığı anabilim dalı", "danışman unvanı", "araştırma yöntemi", "araştırmada kullanılan veri toplama araçları" ve "anahtar kelimeler" olmak üzere 10 tema oluşturularak incelenmiştir. Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlere yönelik temalara ait kod teori modeli şekil 1'deki gibidir.

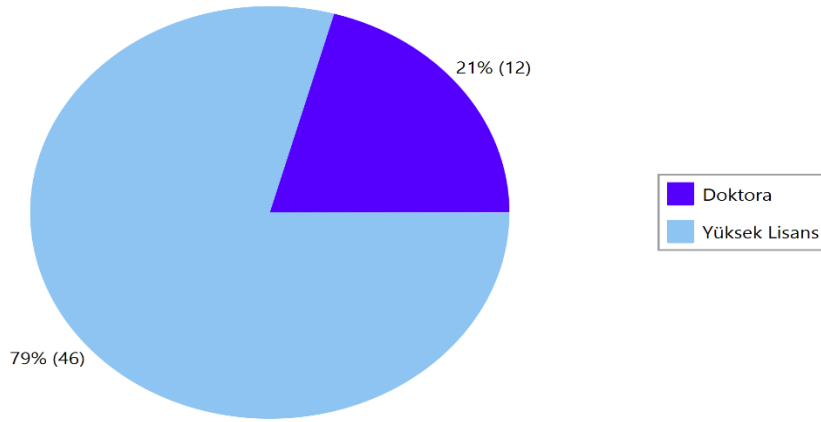

şekil 1. Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlere yönelik temalara ait kod teori

Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerin %79'u yüksek lisans, %21'i doktora derecesinde gerçekleştirilmiştir. Prekarya konusunda gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin büyük bir kısmı yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Doktora derecesinde yazılmış olan 12 adet tez bulunmaktadır. Lisansüstü tezlerin türlere göre dağılımı Grafik 1'deki gibidir.

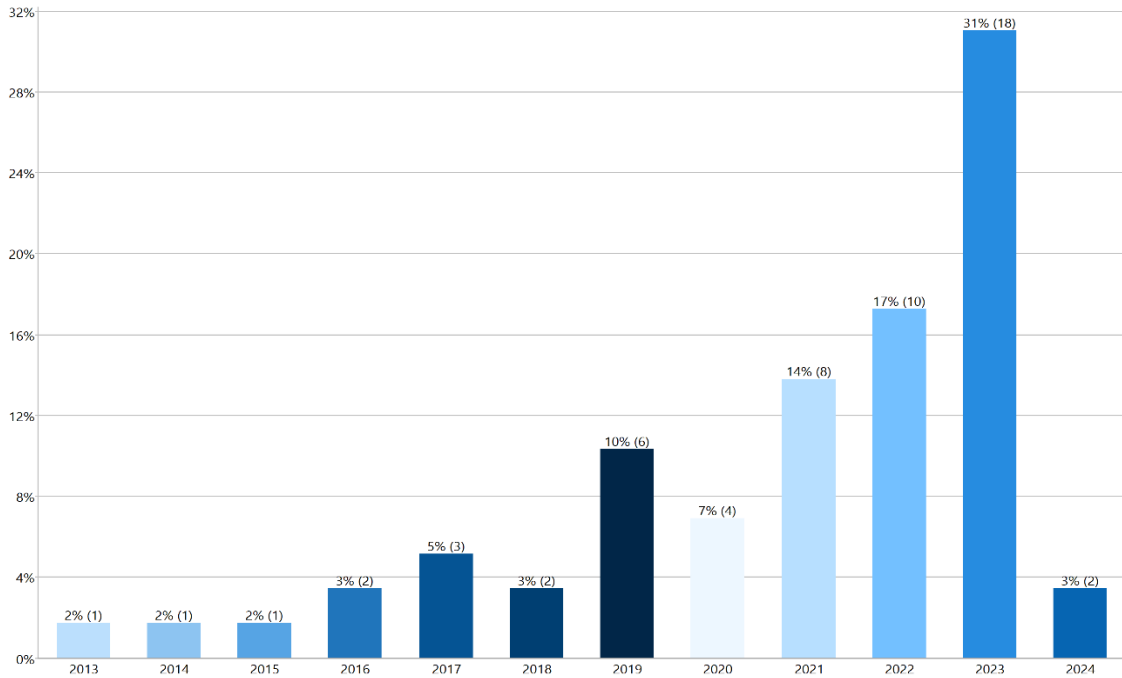
TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

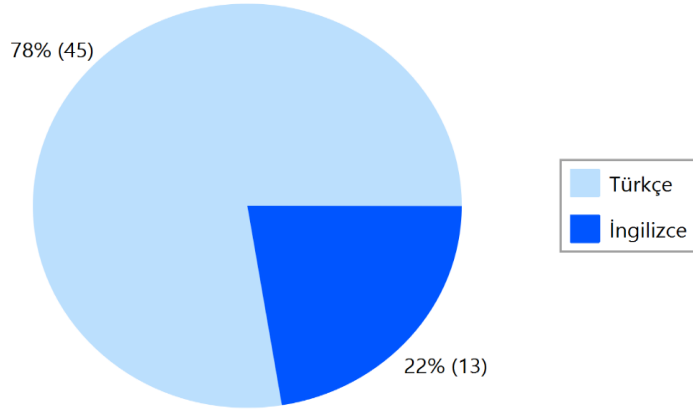
Grafik 1. Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Yıllara göre prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerin dağılımına bakıldığında ilk tezin 2013 yılında yazıldığı görülmektedir. 2013 ile 2024 yılları arasında yazılan lisansüstü tezler değerlendirildiğinde konu ile ilgili tez yazım çalışmalarının %31'lik oranla 2023 yılında yoğunlaştığı ifade edilebilir. Konuya dair tez çalışmalarının en yoğun olduğu 2023 yılında yapılan tez çalışmalarının 4'ünün doktora, 14'ünün de yüksek lisans derecesinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen çalışmaların 16'sı yazım dili olarak Türkçe'yi kullanırken 2'si İngilizce'yi kullanmıştır. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Grafik 2'deki gibidir.

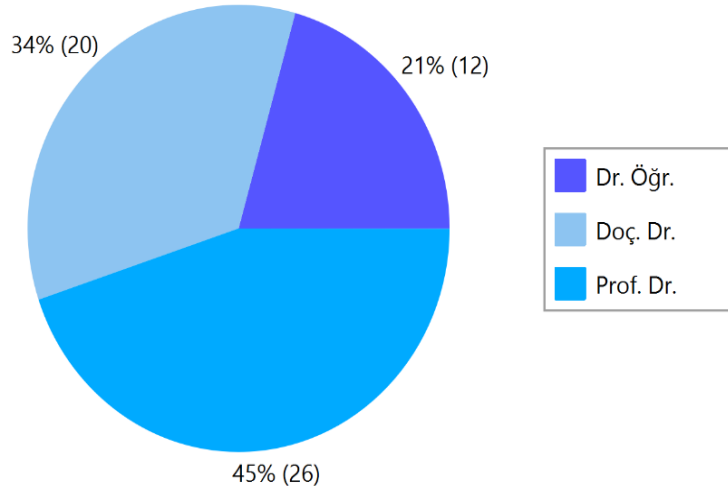
Grafik 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre %78'i Türkçe iken %22'si ise İngilizce yazılmıştır. Yazım dili Türkçe olan tezlerin 9'u doktora 36'sı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Buna karşın yazım dili İngilizce olan tezlerin 3'ü doktora, 10'u yüksek lisans tez çalışmasından oluşmaktadır. Bu bağlamda konu hakkında yazılan tezlerin büyük bir bölümünün Türkçe olarak yazıldığı ifade etmek mümkündür. Gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yazım dili danışman unvanlarına göre incelendiğinde Prof. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen 13 tez çalışmasının Türkçe, 13 tez çalışmasının İngilizce; Doç. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen 20 tez çalışmasının Türkçe; Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında gerçekleştirilen 12 tez çalışmasının Türkçe yazım dili kullanarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Doç. Dr. ve Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında yazım dili İngilizce olan lisansüstü tez çalışması gerçekleştirilmemiştir. Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre dağılımı Grafik 3'teki gibidir.

Grafik 3. Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre dağılımı

Tez danışmanlarının unvanlarına göre lisansüstü tezlerin dağılımı incelendiğinde %45'inin Prof. Dr., %34'ünün Doç. Dr., %21'inin Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında gerçekleştiği görülmektedir. Unvanlar açısından dağılım değerlendirildiğinde en fazla oranın Prof. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen tezlerde olduğu görülmektedir. Tez danışmanlarının unvanlarına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 4'teki gibidir.

Grafik 4. Tez Danışmanlarının Unvanlarına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

2013 ile 2024 yılları arasında 35 üniversitede 58 adet prekarya konulu lisansüstü tez yazılmıştır. Konuyla ilgili en fazla tez İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. İstanbul Üniversitesi'ni prekarya ile ilgili gerçekleştirilen 4 tez çalışmasıyla Akdeniz Üniversitesi izlemektedir. Tezlerin yayımlandığı üniversitelere dair frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'deki gibidir.

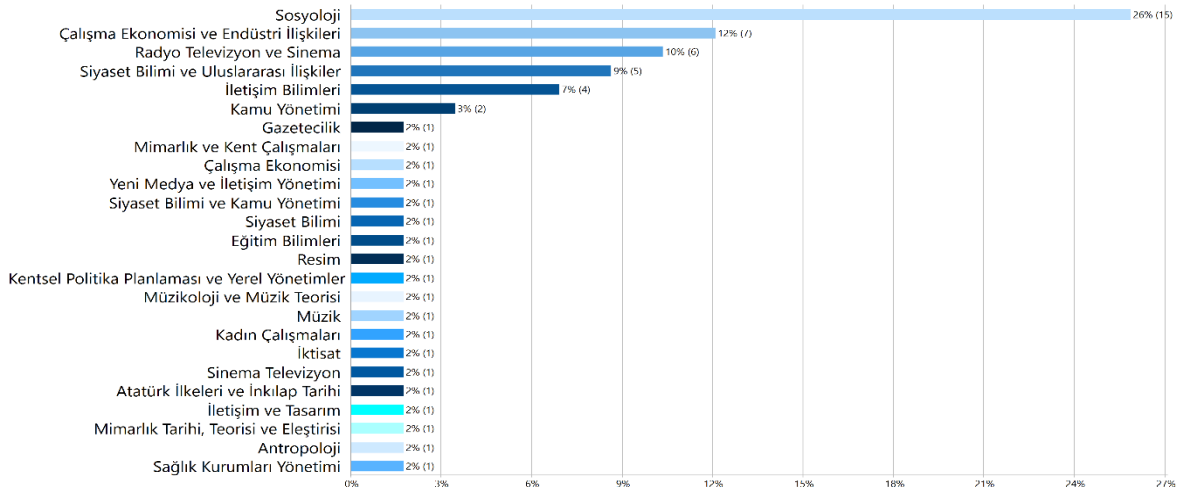
Tablo 1. Tezlerin Yayımlandığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Tezin Yayımlandığı Üniversite	Frekans	Yüzde	Tezin Yayımlandığı Üniversite	Frekans	Yüzde
İstanbul Üniversitesi	6	10,34	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	1,72
Akdeniz Üniversitesi	4	6,90	Atatürk Üniversitesi	1	1,72
Kadir Has Üniversitesi	3	5,17	Anadolu Üniversitesi	1	1,72

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ
Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

Hacettepe Üniversitesi	3	5,17	Aksaray Üniversitesi	1	1,72
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	3	5,17	İstanbul Şehir Üniversitesi	1	1,72
Başkent Üniversitesi	3	5,17	İstanbul Ticaret Üniversitesi	1	1,72
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	3,45	İstanbul Teknik Üniversitesi	1	1,72
Boğaziçi Üniversitesi	2	3,45	Üsküdar Üniversitesi	1	1,72
Marmara Üniversitesi	2	3,45	Galatasaray Üniversitesi	1	1,72
Trakya Üniversitesi	2	3,45	Sinop Üniversitesi	1	1,72
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	3,45	Pamukkale Üniversitesi	1	1,72
Ankara Üniversitesi	2	3,45	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	1,72
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	2	3,45	Mersin Üniversitesi	1	1,72
Galatasaray Üniversitesi	1	1,72	Mardin Artuklu Üniversitesi	1	1,72
Fırat Üniversitesi	1	1,72	Maltepe Üniversitesi	1	1,72
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	1,72	Giresun Üniversitesi	1	1,72
Bilkent Üniversitesi	1	1,72	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	1	1,72
Bahçeşehir Üniversitesi	1	1,72	TOPLAM	58	100,00

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı incelendiğinde ilk sırayı %26'lık bir oranla sosyoloji anabilim dalında yazılan tezlerin aldığı görülmektedir. Sosyoloji anabilim dalını %12'lik oranla çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, %10'luk bir oranla radyo, televizyon ve sinema anabilim dalı izlemektedir. Sosyoloji anabilim dalında 3 doktora, 12 yüksek lisans; çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri anabilim dalında 2 doktora, 5 yüksek lisans; radyo ve televizyon anabilim dalında 4 doktora, 2 yüksek lisans tez çalışması gerçekleştirilmiştir. Anabilim dalına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 5'teki gibidir.

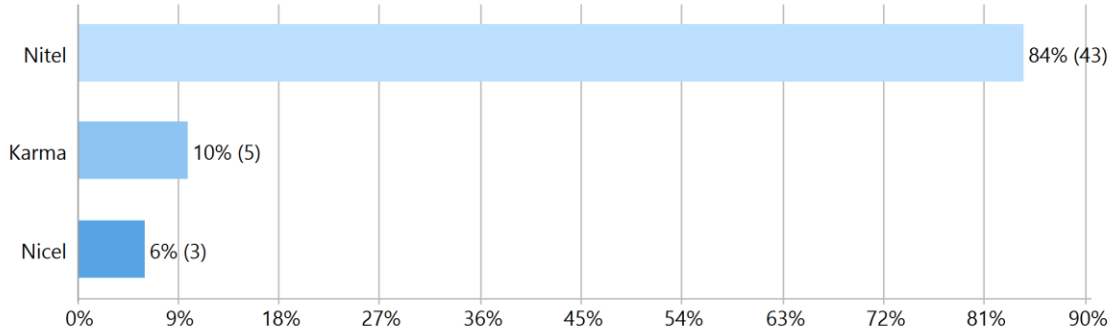

Grafik 5. Anabilim Dalına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

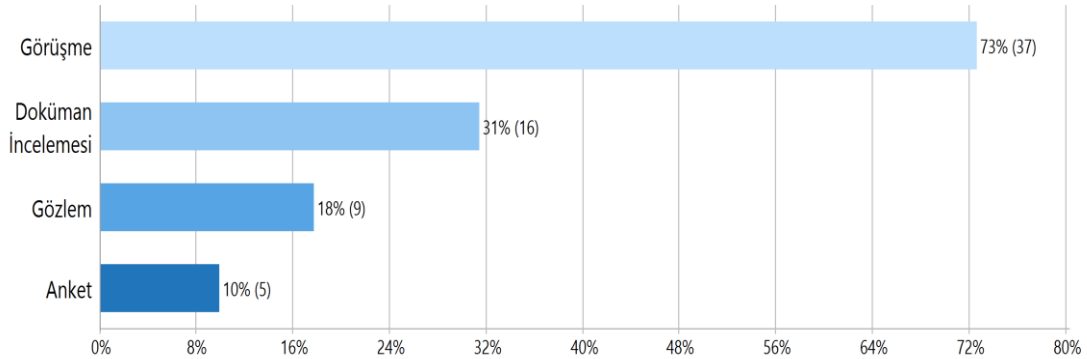
Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

Konu üzerine yazılan 58 lisansüstü tezinin 7'si sadece literatür taraması ile gerçekleştirildiğinden araştırmacı tarafından kodlama sırasında araştırma yöntemi ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları temasına dahil edilmemiştir. Prekarya konulu lisansüstü tezlerin %84'ü nitel, %10'u karma, %6'sı da nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi 11 doktora, 32 yüksek lisans tez çalışmasında; karma araştırma yöntemi 1 doktora, 4 yüksek lisans tez çalışmasında tercih edilmiştir. Buna karşın nicel araştırma yöntemi 3 yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında prekarya konulu lisansüstü tezlerin büyük bir kısmında nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği ifade edilebilir. Araştırma yöntemine göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 7'deki gibidir.

Grafik 7. Araştırma Yöntemine Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin %73'ü görüşmeyi, %31'i doküman incelemesini, %18'i gözlemi, %10'u anketi veri toplama aracı olarak tercih etmiştir. Araştırmacıların çalışmayı gerçekleştirirken veri toplama aracı olarak çoğunlukla görüşmelerden faydalandığı ifade edilebilir. Gerçekleştirilen lisansüstü tezlerde gereksinimler doğrultusunda kimi zaman tek bir veri toplama aracı kullanılırken kimi zaman birden fazla veri toplama aracına başvurulduğu görülmüştür. Araştırmada kullanılan veri toplama aracına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 8'deki gibidir.

Grafik 8. Kullanılan Veri Toplama Aracına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

4. SONUÇ

Prekarya, modern iş gücü piyasasında güvencesiz, düşük gelirlili ve iş güvenliğinden yoksun koşullarda çalışan bireyleri ifade eden bir sınıf olarak dikkat çekmektedir. Küreselleşme, neoliberal politikaların yaygınlaşması ve dijitalleşme gibi dinamiklerin etkisiyle iş gücü piyasasında meydana gelen yapısal değişimler, prekaryanın giderek daha geniş kitleleri etkileyen bir olgu haline gelmesine yol açmıştır. Özellikle esnek çalışma koşulları, düşük ücretler, sınırlı sosyal haklar ve iş güvencesizliği, prekarya sınıfının karakteristik özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu sınıfın sorunları; ekonomik istikrarsızlık, sosyal güvencesizlik, psikolojik yıpranma ve toplumsal dışlanma gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların tespiti ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, sadece bireysel değil toplumsal refah açısından da önem arz etmektedir. Sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikaların oluşturulabilmesi, bu sınıfın ekonomik ve sosyal haklarının korunması, güvenceli iş imkanlarının geliştirilmesi gibi konularda yapılacak çalışmalar için sağlam bir bilgi temeli gereklidir. Bu noktada, prekarya üzerine yapılan lisansüstü tezlerin analiz edilmesi literatürdeki boşlukların belirlenmesine katkı sağlayabilir. Ulusal yazında

prekarya üzerine yapılan lisansüstü tezlerin içerik bakımından incelenmesi, bu alandaki bilgi birikiminin sistematik bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanınması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmaların hangi yöntemlerle yapıldığı, hangi veri toplama araçlarının tercih edildiği, hangi başlıklar ve temalar etrafında toplandığı gibi unsurlar incelenerek prekaryanın anlaşılmasında hangi yöntemlerin etkili olduğu belirlenebilecektir. Ayrıca, bu analizler, konuyla ilgili literatürde eksik kalan veya az çalışılan yönleri tespit ederek yeni araştırmalar için yönlendirici olacaktır. Literatürdeki boşlukların belirlenmesi, gelecekteki araştırmaların daha kapsamlı ve çözüm odaklı olmasına katkı sağlayarak, prekaryanın yaşadığı sorunlara yönelik daha etkili politikalar geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Ayrıca ulusal yazında prekarya konusundaki lisansüstü tezlerin incelenmesi, sadece akademik bir katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda karar vericilere ve politika yapıcılara rehberlik edecek bilgiler sunma potansiyeline de sahiptir.

Çalışmada prekarya konusunda Türkiye’de yazılan 58 lisansüstü tezin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz, tez türü, yayın yılı, tez dili, yayınlandığı yıl, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı enstitü, yayınlandığı anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve anahtar kelimeler temalarının belirlediği sınırlar çerçevesinde incelenmiştir. Gerçekleştirilen analiz doğrultusunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Prekarya konusu ile ilgili yazılan tezler yüksek lisans ve doktora derecesi bakımından kıyaslandığında 46 tez çalışmasıyla yüksek lisans tezlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Konu ile ilgili yazılan 12 tez çalışması ile doktora tezleri sayı itibariyle yüksek lisans tezlerinin gerisinde kalmıştır. Gerçekleştirilen doktora tezleri incelendiğinde ilk sırayı 4 tez çalışmasıyla radyo, televizyon ve sinema anabilim dalı alırken yazılan lisansüstü tezlerde ilk sırayı 12 tez çalışmasıyla sosyoloji anabilim dalında yazılan tezlerin aldığı görülmektedir. Bu bakımdan farklı alanlarda doktora tez çalışmaları konuya dair yeni bakış açılarının geliştirilmesi ve katkı sağlaması açısından faydalı olabilir.

Prekarya konusunda Türkçe yazılan 45 tez çalışması, İngilizce yazılan 13 tez çalışması mevcuttur. Yazım dili olarak Türkçe’nin kullanıldığı 9 doktora tezi ve 36 yüksek lisans tezi; İngilizce ’nin kullanıldığı 3 doktora tezi ve 10 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu bakımdan konu ile ilgili tez çalışmalarında yazım dili olarak Türkçe’nin ağırlıklı olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

Prekarya konusunda gerçekleştirilen ilk lisansüstü tez çalışmasının 2013 yılında gerçekleştiği ve izleyen iki yılda ise konu ile ilgili tez çalışmalarının sayısının yıl bazında 1’i geçmediği ifade edilebilir. Konu ile ilgili tez çalışmalarının sayı bakımından 2023 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. 2023 yılında konu ile ilgili 4 doktora tezi 14 yüksek lisans tezi gerçekleştirilmiştir.

Konuyla ilgili en çok tez çalışması İstanbul Üniversitesi’ne kayıtlı lisansüstü araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Prekarya konusunda gerçekleştirilen tezler danışman unvanlarına göre incelendiğinde ise Prof. Dr. danışmanlığında 8 doktora tezi, 18 yüksek lisans tezi; Doç. Dr. danışmanlığında 4 doktora tezi, 16 yüksek lisans tezi; Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında 12 yüksek lisans tezi gerçekleştirilmiş olup hiç doktora tez çalışması gerçekleştirilmemiştir.

Lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımları incelendiğinde sosyoloji, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, radyo ve televizyon anabilim dallarının sıralamada ilk üçte yer aldığı ifade edilebilir. Enstitü bazında değerlendirildiğinde ise 43 lisansüstü tez çalışmasıyla sosyal bilimler enstitüsünün ilk sırada yer aldığını söylemek mümkündür.

Konuya yönelik yazılan lisansüstü tezlerde prekarya, güvencesizlik, neoliberalizm ve esneklik en çok kullanılan anahtar kelimelerdir. Prekarya kelimesi 5 doktora, 30 yüksek lisans tez çalışmasında, güvencesizlik kelimesi 1 doktora, 18 yüksek lisans tez çalışmasında, neoliberalizm kelimesi 2 doktora, 6 yüksek lisans tez çalışmasında, esneklik kelimesi 2 doktora, 5 yüksek lisans tez çalışmasında anahtar kelime olarak yer almıştır.

Gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalarda araştırma yöntemleri incelendiğinde nitel yöntemlerin ağırlıklı olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Buna karşın gerçekleştirilen 3 lisansüstü tez çalışmasıyla nicel çalışmalar kısıtlı kalmıştır. Prekarya konusunda yazılan 37 lisansüstü tez çalışmasında veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme ilk sırada yer alırken 5 lisansüstü tez çalışmasında veri toplama aracı olarak kullanılan anket son sırada yer almaktadır. Bu bağlamda veri toplama açısından anket tekniği araştırmacılar tarafından en az tercih edilen araç olmuştur. Konuya yönelik gelecekteki çalışmaların nicel araştırma yöntemleri ile desteklenmesinin benzerlikleri, farklılıkları ve değişkenler arası ilişkileri ortaya koyması bakımından literatüre kayda değer bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ-GÜVENDİ, M. (2019). “Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum”. İnsan ve Toplum, 9 (4), 133-150.
- CZUBA, M. and MUSTER, R. (2024). “Is the Young Precariat a Problem of Modern Democracy? A Case Study of Poland”. Politics and Governance, 12, 1-16.
- DEMİR, Z. (2023). “Postmodern Kapitalizmin Tutunamayanları ya da Müstear Adıyla Prekarya”. A. Kinsün ve S. Kinsun (ed.). içinde Küresel Kapitalizmin Tutunamayanları Prekarya. (s.67-106). İlahiyat Kitap: Ankara.
- GEZER-AYDIN, G. (2021). “İşgücünün Prekerleşmesi Sürecinde Beyaz Yakalılar: AVM’de Çalışanlar Üzerine Bir Alan Araştırması”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (40), 197-219.
- GÜLER, A., HALICIOĞLU, M. B. ve TAŞĞIN, A. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma: Teorik Çerçeve-Pratik Öneriler-7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı-Kalite ve Etik Hususlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KARAÖZ, Ç. ve TANDAÇGÜNEŞ KAHRAMAN, N. (2020). “Sınıf Olgusu Kapsamında Sınıf Bilinci ve Ağ Toplumunda Prekarya Sınıfının Katılımcı Kültürde Temsili: ‘Ofisizler’ Platformu Özelinde Freelance Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma”. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, 14, 88-115.
- KAYADUVAR, M. (2022). “Prekarya”. Y. Özkaya, V. Savut ve Y. Demirkanoglu (ed.). içinde Siyaset Bilimi Ansiklopedisi. (s.403-404). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- KUTLU, D. (2015). Kitap İncelemesi: "Prekarya" Üzerine Eleştirel Notlar ve Düşünceler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 70 (1), 223-236.
- MUNCK, R. (2013). “The Precariat: A View from the South”. Third World Quarterly, 34 (5), 747-762.
- ODABAŞ, Y. (2020). “Göçmen Karşıtlığı ve Prekarya”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 49, 531-566.
- OĞUZ, Ş. (2011). “Tekel Direnişinin Işığında Güvencesiz Çalışma/Yaşama: Proletaryadan ‘Prekarya’ ya mı?”. Mülkiye Dergisi, 35 (271), 7-24.
- SAVAGE, M., DEVINE, F., CUNNINGHAM, N., TAYLOR, M., LI, Y., HJELLBREKKE, J., LE ROUX, B., FRIEDMAN, S. and MILES, A. (2013). “A New Model of Social Class? Findings from the BBC’s Great British Class Survey Experiment”. Sociology, 47 (2), 219-250.
- STANDING, G. (2014). “The Precariat”. Contexts, 13 (4), 10-12.
- STANDING, G. (2018). “The Precariat: Today’s Transformative Class?”. Development, 61, 115-121.
- VATANSEVER, A. (2013). “Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası”. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 1-20.
- VII, R. (2019). “The Global Subject Of Precarity”. Globalizations, 16 (4), 506-524.
- WACQUANT, L. (2016). “Revisiting Territories of Relegation: Class, Ethnicity and State in the Making of Advanced Marginality”. Urban Studies, 53 (6), 1077-1088.
- WRIGHT, E. O. (2016). “Is the Precariat a Class?”. Global Labour Journal, 7 (2), 123-135.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi